

anfall

na aðra gentu, sum eisini hevur epilepsi, men annars valdar tøgning.

- Eg hevði fegin vilja havt samband við onnur ung í Føroyum, og tí fara vit nú at hava hetta ungdómshugnakvøldið. Eg hopi at nógv koma, tí eg rokni ikki við, at eg eri tann einasta, sum vil koma í samband við onnur.

Á internetinum er ein heimasíða, sum er ætlað ungum við epilepsi – www.kronisk-ung.dk. Ása hevur ein profil inni á síðuni, og hon hevur skrivað við fleiri danir, men higartil ongan føroying.

Ræðsla og isolering

At skula tosa opið um hesa sjúkuna, ljóðar kanska so einfalt. Veruleikinerhinev- in, at tað eru fá, sum tora og gera tað.

Høvuðsorsøkina til hetta heldur Ása vera, at man ikki vil viðfarast øðrvísi, - man vil ikki virka sjúk, og tað er man heldur ikki! Tey flestu taka heilivág tvær ferð um dagin, og so merkja tey ikki meira til tað.

Epilepsi er ikki altíð an- fæll við ógvusligum kramp- um, sum tey flestu seta í

- Eg livi eitt vanligt liv sum einhvør onnur 19 ára gomul genta. Men tað liggur alla tíðina í bakhøvðinum at eitt anfall kann koma nær sum helst

Mynd: Jens Kr. Vang

Hetta eru alt spurningar, sum mangir epileptikarar ganga við og kanska brenna inni við. Og tú skilir, at het- ta eru álvarsamir spurningar sum betýða nógv fyri vanlig menniskju, men betýða alt fyri epileptikaran.

Anfæll

Einasti mátin at sleppa und- an fordómunum ímóti epi-

leptikara, og ger hetta aftur sítt til, at epileptikarin fólir seg upp aftur meiri einsam- lan í verðini.

Ása dugir væl at skilja, at fólk hugsa og gera soleiðis. Sjalvar hon á eini epilepsi summarlegu í Danmark í august, og tá sá eg ein ung- an drong fáa anfall.

- Eg helt tað vera sera óhugnaligt, og eg var bang- in, og tá veit eg enntá nógv um epilepsi. So eg skilji væl, at fólk gerast bangin.

Ása fær eisini javnan anfæll og kunnu hesi koma bæði á nátt og degi. Tað seinasta var fyri einum mána-ði síðani, tá hon fekk eitt anfall tíðliga um morgunin heima við hús.

Tá Ása hevur havt anfall orkar hon einki restina av degnum og má sova. Við- hvørt noyðist hon at vera heima í meira enn ein dag eftir anfall.

Summi kunnu fáa krampa í ein arm ella eitt bein, með- an onnur gerast í ørviti og kunnu finna uppá at dansa ella gera okkurt býtt. Tá Ása fær síni anfæll hevur hon krampar um allan kroppin.

Skúlin

Øll í hennara umhvørvi ken- na til hetta og vita, hvat tey skulu gera, og hvat tey ikki skulu gera. Bæði familja og vinfólk hennara kenna til sjúkuna.

Ikki minst skúlafelagar hennara í Kambsdali kenna til epileptisk anfæll: Ása hevur havt fleiri slík anfæll inni í tímanum.

Hon hevur eisini í skúla- num verið opin um, at hon hevur epilepsi og kann fáa anfall í skúlatíðini.

- Skúlin hevur verið fan- tastiskur! Tey hava dugað væl at tikið sær av mær, tá eg havi havt anfall, og rekt- arin hevur verið sera laga- ligur, tá eg til tíðir havi havt ov nógva fráveru.

- Eg má bara siga, at skúl- in og floksfelagarnir hava dugað sera væl at tikið sær av mær, tá hesi anfællini hava verið. Eg havi eisini verið opin mótvegis teim- um, og tí eru tey hvørki bangin fyri mær ella hesum anfællunum, sigur Ása.

Fáar avmarkingar

Tá eg nærkaðist málinum, fekk eg mítt fyrsta epileptiska anfall. Eg mintist einki til nakað

(Ása Súnaðóttir)

Um hálvannað ár stendur Ása við studentshúgvuni í hondini, og tá liggur vegurin til víðari útbúgvingar opin fyri henni.

Spurningurin tá verður,

um nakrir vegir verða aftur- latnir fyri ein epileptikara, ella um hon kann søkja sær víðari útbúgving á jøvnum fæti við onnur?

Nakrar avmarkingar eru – til dømis kann ein epilep- tikari ikki verða flogskipari, tokfórari og ein kann heldur ikki arbeiða við øllum sløg- um av maskinum.

- Hetta er alt rættiliga individuelt, men eg haldi ikki at avmarkingarnar eru so ógiliga stórar. Eg haldi, at tað er so sum man ger tað til.

- Hinvegin so tryggi eg mær altíð, at onkur annar er við, tá eg eri til svimjing. Koyrikort kann eg ikki fáa fyrrenn eg havi verið anfalls- fri í tvey ár. Tað er sjálvandi keðiligt ikki at hava koyri- kort, tá man er ungur.

- Alt hetta liggur líkasum í bakhøvðinum alla tíðina, staðfestir Ása.

Romansa

Hóast hálvttíðja ár er liðið síðani Ása fekk sítt fyrsta anfall, livir hon í dag eitt púra vanligt liv.

Hon gongur 2. árið til student á Kambsdali, býr heima hjá foreldrunum á Skála, gongur til ungdóms- møti og legur hjá Heima- missionini. Fritíðin fer eisi- ni við at vera saman við vinunum.

Tað er tó serliga ein ein- stakur vinur, sum stendur hjarta hennara nær, tað er dreymaprinsurin Jóhan.

- Jóhan hevur verið ein sera góður stuðul, og hann hevur ofta verið við mær á sjúkrahúsinum. Tað er dei- ligt ikki at vera einsamøll um sjúkuna.

Áringfingri hennara glóg-

var ein vakur og nýggjur gullringur.

- Vit tóku ring uppá fyri stuttum, og skulu giftast í august næsta ár, sigur Ása við einum brosi.

Kunnandi fundur um epilepsi

Við millumbilum skipar Epi- leptikarafelagið fyri kunnan- di fundum, har greitt verður frá hesi líðingini. Eitt slíkt tiltak verður mikukvøldið kl. 19 í skúlanum á Skála. Hetta verður skipað sum eitt hugnakvøld, har fólk við epilepsi kunnu hitta onnur, sum hava hug at vita meiri um hesa líðingina. Á skránni er filmur, drekkamuður, eins og Ása Súnaðóttir av Skála fer at greiða frá, hvussu tað er at hava epilepsi. - Eg skilji ikki rættiliga, hví tað skal vera tabu at hava epilepsi. Eg havi valt at verið opin um tað, og eg haldi at fólk rund- an um meg, og eg sjálv, eru fegin um tað, sigur Ása. Hon og Elsa Frederiksberg Peter- sen úr Klaksvík vóru í summ- ar á eini legu fyri ung við epilepsi. Legan var í Dan- mark, og tað er millum annað upplivingar haðani, sum hon fer at siga frá. Fundurin á Skála er almennur.

Neurologisk tænaða á Lands- sjúkrahúsinum

Í Føroyum eru helst eini 400 fólk sum hava epilepsi, men ein av trupulleikum teir- ra her, at tænaðan ikki hevur verið nøktandi. Hesi fólkinu hava tí mangan ikki havt onn- ur ráð til at taka, enn at ringja til ein av nevndarlimunum í Epileptikarafelagnum fyri at tosa um trupulleikarnar. Tey í nevndini hava ikki følt, at teirra ráðgeving hevur verið nøktandi. Seinastu mongu árinu hevur Epileptikara- felag- ið tí arbeitt við at fáa eina økta og betri tænaðu við vit- jan av neurologum úr Dan- mark. Hetta stríðið hevur nú borið ávøkstur: Ein skipan er fingin í lag, soleiðis at ein neurologur kemur til Ambula- tori' ið á Landssjúkrahúsin- um ein ferð um mánaðin. Henda tænaðan, sum fór av bakkastokki í farna mánaði, verður veitt teimum føroying- um sum hava epilepsi og aðr- ar neurologiskar sjúk, og sum her fáa móguleika fyri samrøðum og viðgerð frá pro- fesjonellum fólki. Felagið ynskir tó framvegis at útbýgg- ja tænaðuna, og verður í löt- uni arbeitt við eini loysn, har ein føroyskur sjúkrarøktar- frøðingur fer at fáa sær ser- frøði innan epilepsi.

Epileptikarafelagið við 130 limum

Í Føroyum finst eitt felag fyri tey sum hava epilepsi og teir- ra avvarðandi. Felagið hevur í dag einar 130 limir. Í nevndini sita Randfríð Søren- sen (tlf. 263078), Mary Johan- nesen (tlf. 219793), Ása Øste- rø, Elma Berg Danielsen og Pauli Thomsen. Eykalimir eru Elisabeth Leo og Ingi Helmsdal. Felagið hevur eisi- ni eina heimasíðu www.epi- lepsi.fo.

Hvussu í allari víðu verð skal man siga tað? Skal eg kanska klirra á glasið, reisa meg upp og siga: Hey tit, eg havi epilepsi!

(Ása Súnaðóttir)

samband við epilepsi. Tað kann vara í fá sekund, við tað at persónurin verður fjarur, men annars er einki at siggja. Og tað kann vara í fleiri minuttir og tykjust se- ra ógvusligt og ræðandi fyri tey, sum siggja tað.

- Eg trúgvi, at nógvir epi- leptikarar óttast fyri, hvat onnur fara at halda um tey: “Skulu hini nú taka serligt fyrilit til mín?” ella “Vilja hini kanska slett ikki vera saman við mær longur? Verði eg totalt isoleraður?” ella “Ræðast tey epilepsi” ina so nógv, at tey eisini ræðast persónin?”

lepsi, er við at upplýsa fólk um sjúkuna.

Fleiri hava helst upplivað onkran, sum fekk eitt av teimum meiri ógvusligu an- fællunum: Persónurin dettur knappliga um við kramp- um, sum siggja ógvusligir út, og tey í nánd vita ikki, hvat tey skulu gera.

Støðan er óbehagilig, tí persónurin tykist vera heilt burtur, ja, næstan sum deyð- ur. Spurningurin er, um hann fer at rakna við aft- ur?!

Ókunnleikin ger helst sítt til, at fólk ikki so fegin vilja vera saman við einum epi-

Fleiri menn hava epilepsi

Í 1992 gjørdi Poul Joensen, sálarlækni eina útgreining av, hvussu nógvir føroyingar høvdu epilepsi. Hann tók útgangsstøði í tølum, sum hann hevði samlað frá 1970 til 1980. Í tíðarskeiðinum frá 1. januar 1970 til 31. desember í 1980, fingi 194 persónar staðfest epilepsi í Føroyum, títtleikin var

sostatt 42,0 pr. 100.000 um árið. Hin 31. desember 1980, høvdu 333 persónar epilepsi (176 mannfólk og 157 konufólk) av fólkinum, sum taldi 43.609 persónar. Spjaðingin var sostatt 763 pr. 100.000. Niðurstøðan var, at í tíðarskeiðinum 1970-1980 fingi 194 persónar epilepsi, og at 31. desember 1980 vóru 333

fólk í Føroyum, ið høvdu epilepsi. Samanumtikið er epilepsi ein vanlig sjúka í Føroyum. Ikki hevur borið til at fingið nøkur nýggj tøl um føroyingar við sjúkuni. Epilep- tikarafelag Føroya metir tó at einir 400 før- oyingar hava epilepsi í dag.